

UDK 911.52:314.6:712.23(497.16)

Радован Бакић*

**ПРИРОДА НП „ЛОВЋЕН” У ФУНКЦИЈИ ЗАДОВОЉЕЊА ПО-
ТРЕБА СТАНОВНИШТВА
ПРИРОДА НП „ЛОВЧЕН” В ФУНКЦИИ УДОВЛЕТВОРЕНИЯ
ПОТРЕБНОСТЕЙ ЖИТЕЛЕЙ**

ИЗВОД

На територији НП „Ловћен” нема сталних насеља, те стално становништво жели у његовој контактної зони. Природне љепоте Парка увијек су биле у функцији задовољења материјалних и духовних потреба становништва у окружењу, а у новије вријеме и туриста. Те потребе су: пољопривредне, рекреативне, спортске, туристичке, образовне, културне и научноистраживачке.

АБСТРАКТ

На територии НП „Ловчен” нет постоянных поселений и постоянное население живет в его контактной зоне. Природные красоты Парка всегда были в функции удовлетворения материальных и духовных потребностей населения в окружающей среде, а в новейшее время и туристов. Эти потребности: сельскохозяйственные, рекреативные спортивные, туристические, образовные, культурные и научноисследовательские.

УВОД

Током прохујалих миленијума човјек је био снажан геофактор промјена на нашој матичној планети Земљи, и то, по правилу, све значајнији што се више приближавамо садашњици. Мањи обим промјена извршио је код релефа и климе, а знатно више код геогтафског положаја, посебно географско-саобраћајне компоненте, хидролошких прилика, флоре, фауне, пејсажних и амбијенталних вриједности.

* Проф. др Радован Бакић, Филозофски факултет, 81400 Никшић.

Битне позитивне промјене су: ефикасније комуникације, знатно веће географске распрострањености биљних и животињских врста и стварање квалитетнијих сорти и пасмина, обезбјење пијаће воде у многим сушним предјелима углавном из подземља, формирање ареала повољнијих пејсажних и амбијенталних вриједности, итд. На другој страни, дошло је до развоја бројних негативних појава, па и процеса, као што су: деградација климатских и хидролошких услова загађивањем ваздуха и воде (површинске и подземне), уништавање ареала, а тиме и нестајање и појединих врста биљака и животиња, загађивање обрадивог тла, као и погоршање пејсажних и амбијенталних вриједности преко стихијне изградње објеката и градње архитектонских форми неприлагођених специфичним физичко-географским условима. Све су ове појаве утицале на погоршање укупних еколошких услова живљења, погубних и по генетику људи, па се савремени човјек организовано, одговорно, стручно и научно окренуо разрјешавању те проблематике, са наглашеним циљем да сачува битне вриједности природних компоненета животне средине.

Током убрзанијег индустријског развоја Црне Горе шездесетих и седамдесетих година овог вијека, дошло је до појаве негативних еколошких процеса и дјелимичне девастације њених природних љепота. Због тога су субјекти планирања и одлучивања енергично одлучили да те негативне појаве и процесе ограниче или у потпуности зауставе, опредјељујући се да се Црна Гора развија као еколошка држава. То опредјељење отпочело је прије званичног усвајања Декларације 1992. године о Црној Гори као еколошкој држави, кроз низ мјера, а нарочито кроз израду просторних и урбанистичких планова у УН пројекту "Просторни план Републике и генерални урбанистички планови градских насеља Црне Горе", реализованом у периоду од 1981. до 1986. године, као и преко проглашавања националних паркова у Црној Гори. међу којима је и НП "Ловћен", проглашен 1952. године.

1. ОСНОВНЕ ПРИРОДНЕ ВРИЈЕДНОСТИ ПАРКА

Основ за проглашење НП "Ловћен" били су: шумски комплекси, око 1200 биљних врста, бројне биљне заједнице, разноврсна дивљач, специфични крајолици природе, крашки облици рељефа и извори чисте питке воде. Ови драгуљи природе настали су специфичним геолошким, геоморфолошким, климатским и педолошким условима (око 4 200 мм падавина током године), а неки од њих и дуготрајним антропогеним дјеловањем (сјеча дрвне масе).

Важан природни фактор НП "Ловћен" је његов географски положај, јер се налази у троуглу: Бококоторски залив - Будванска ривијера - Цетиње, чије је старо урбано језро изузетна културна-историјска баштина. У садашњим условима до Парка се најефикасније долази магистралним путем Подгорица - Цетиње - Будва, док је та веза из правца Котора знатно некавалитетнија, иако је то једна од најстаријих друмских саобраћајница Црне Горе (1881.г.), са више изванредних видиковаца окренутих Бококоторском заливу и Јадранском мору. Отуда туристи који бораве на Будванској ривијери, па и они дуж Бококоторског залива и читавог црногорског приморја, имају потребу и жељу за викенд излетима на триторији НП „Ловћен“, да обиђу Иванова Корита и Његошев маузолеј на Језерском врху и уживају у њиховим љепотама и љепотама ближег и даљег окружења, те да бораве на

чистом планинском ваздуху и прошетају кроз шумску зону Парка. Такви доживљаји су непоновљиви, а осјећања неизбрисива.

Највећа концентрација природних вриједности Парка је на простору између Језерског врха, Штировника (1 749 m) и Бабљака и у зони сјеверних падина Ловћена, гдје се налазе резервати бора и мунике и који су под посебним режимом заштите. На територији Парка има више локалитета који су изванредни видиковци за посматрање Бококоторског залива, Јадрана, Скадарског језера, Зетске равнице, крашких предјела Црне Горе, а погледи сежу и до Комова, Проклетија, Дурмитора, Сињавине, Орјена, Румије и других простора и планина у ближем и даљем окружењу. Све ове вриједности укупне природе Парка су важни ресурси који су изазивали и даље изазивају и подстичу становништво на њихово искоришћавање и задовољење материјалних и духовних потреба. Они реалнији, животињи и жилавији градили су колибе и катуне, напасали своја скромна стада, обрађивали ријетке вртаче, сакупљали шумске плодове, ароматично и љековито биље и користили шумско дрво. Код других, у тренуцима опојног заноса природе, будиле су се притајене искре стваралаштва: пјесничке, естетске, ликовне, вајарске, есејистичке и строге научне. Тако су настала бројна дјела трајне историјске вриједности.

2. ЗАДОВОЉЕЊЕ ПОТРЕБА СТАНОВНИШТВА У ОКРУЖЕЊУ

На подручју Парка нема сталних насеља, те стално становништво живи у његовој контактної зони. Из те зоне оно је вршило продоре у територији садашњег Парка, градило колибе и катуне као привремена насеља и у њима повремено живјело. Познатији катунци су: Иванова корита, Долови, Вељи и Мали Бостур и Вучји до. То становништво користило је природу Парка за развој сточарства, дијелом земљорадњ, обављање шумских дјелатности и сакупљање шумских плодова. Из тог дугог периода као главни конфликт између човјека и природе јавио се у нестајању богатог шумског покривача због прекомјерне сјече, као и у спирању површинских слојева гла дејством денудације и појави огољелих крашких пејсажа, који се и сада манифестују као критични еколошки проблеми.

У новије вријеме, међутим, простор Парка изазива шире интересовање не само становништва у контактної зони већ и знатно шире. Изградњом друмске саобраћајнице асфалтног застора Цетиње - Иванова корита - Ловћен, Његошевог маузолеја на Језерском врху и једног броја угоститељско-туристичких капацитета, на територији Парка долази значајан број туриста, и то углавном викенд излетника који бораве на црногорском приморју. То је потенцијална опасност за девастацију природних вриједности Парка, па ригорозне мјере њихове заштите имају дубоко научно, стручно и хумано оправдање.

Од становништва које живи у контактної зони објективно не пријети значајније негативно дјеловање, јер су села те зоне у поратном периоду (1945-1991.г.) доживјела демографску ерозију и у њима су остала углавном само старачка домаћинства.

У општини Цетиње на територији НП „Ловћен” директно се наслањају атари села: Његуши, Врба, Дуги До, Ераковићи, Жањев До, Копито, Мајстори, Пода, Раичевићи, Бајице, Дубовик, Бјелоши, Врела, Забрђе, Обзовица, Очинићи и Угњи. У њима је 1948. године живјело 2,535, а 1991. године 1 719

становника, при чему су 1991. године села: Жањев До, Мајстори и Пода остала без сталних становника. До 25 становника имају још села: Његуши (23), Дуги До (25), Дубовик (18) и Обзовица (21).

У општини Будва на простор Парка наслањају се атари села: Брајићи, Побори, Маине, Лапчићи, Марковићи, Подострог и Станишићи; и у њима је 1948. године живјело 979, а 1991. године 361 становник. Само је село Станишићи имало мање од 25 становника (11), а мање од 50 становника још села: Брајићи (46), Побори (31), Лапчићи (38) и Марковићи (38).

У општини Котор на територији Парка или се наслањају или су упућена сједећа села: Залази, Мирац, Дуб, Сутвара, Наљежићи, Пелиново, Шишићи, Чавори, Пријероди, Горовићи, Братешајићи и Ластва; у њима је 1948. године живјело 1.775, а 1991. године 1.586 становника. Мање од 50 становника имало је 1991. године само село Чавори (2). - Табела 1.

Међутим, број становника градских насеља која су општински центри: Цетиња, Будве и Котора, у овом периоду убрзано се увећавао. Цетиње је 1948. године имало 9.038 становника, а 1991. године 15.946 становника. Будва је са 687 становника у 1948. години нарасла на 7.178 у 1991. години,

Табела 1. - Број становника у селима контактне зоне НП „Ловћен“ у општинама Цетиње, Будва и Котор 1948. и 1991. године

Сеоска насеља	1948. г.	1991. г.
1. Његуши	61	23
2. Врба	141	41
3. Дуги До	105	25
4. Ераковићи	242	129
5. Жањев До	65	-
6. Копита	98-	44
7. Мајстори	49	-
8. Пода	108	-
9. Раичевићи	271	121
10. Бајице	519	797
11. Дубовик	86	18
12. Бјелоши	225	105
13. Врела	141	50
14. Забрђе	30	223
15. Обзовица	33	21
16. Очинићи	208	81
17. Угњи	153	41
Укупно општина Цетиње	2.535	1.719
1. Брајићи	132	46
2. Побори	264	31
3. Лапчићи	112	38
4. Марковићи	85	38
5. Подострог	294	197
6. Станишићи	92	11
Укупно општина Будва	979	361

1. Залази	175	7
2. Мирац	304	123
3. Дуб	185	206
4. Сутвара	132	240
5. Наљежићи	244	188
6. Пелиново	98	178
7. Шишићи	373	66
8. Чавори	64	2
9. Пријероди	118	84
10. Горовићи	157	71
11. Братешићи	83	57
12. Ластва	182	364
Укупно општина Котор	1.775	1.586
Укупно зона	5.289	3.666

а Котор заједно са Добротом са 4.400 у 1948. на 12.903 становника у 1991. години. Тако се број стнаовника ових градских насеља са 14.125 у 1948. увећан на 36.027 у 1991. години. Разумије се, ово је становништво и даље у контактної зони Парка, те је и оно заинтересовано за коришћење, заштиту и унапријеђивање природних вриједности Парка.

Подручје Парка, чији су симболи Језерски врх са Његошевим маузолејем, Штировник и Иванова корита, као магнет провлачи становништво читаве Црне Горе и Југославије, а онда и све туристе који љетују на Црногорском приморју. Неки се диве Ловћену са његовим врховима и падинама, други Ивановим коритима, трећи шумама бора и мунике, а сви заједно плаветниту Јадрана, Бококоторском заливу, Скадарском језеру са Ријеком Црнојевића, Комовима, Дурмитору, и недокучивој величини Петра II Петровића Његоша, што је за своје вјечите почивалиште изабрао немирни Језерски врх на Ловћену.

Задовољење њихових потреба, у току боравка у Парку, битна је одредница валоризације његових вриједности. То се може постићи изградњом мањих прихватних објеката, пјешачких стаза, опремањем видиковаца и одмаралишта и прекодругих мањих интервенција из којих неће произаћи еколошки конфликти. У том контексту важно мјесто припада ревитализацији сеоских насеља и катуна, поготову оних који су структурно најинтересантнији и са најповољнијим положајем у Парку.

ЗАКЉУЧАК

Природне вриједности НП „Ловћен” превазилазе потребе локалног становништва, које живи у ближем и даљем окружењу. Оне могу допринијети ревитализацији села и катуна и оживљавању традиционалних привредних активности, па и оних савремених, као што су туризам и рекреација, али уз одговарајућа ограничења. Туристима треба омогућити да уживају у специфичним природним раритетима, да се баве спортским активностима и диве смјелим ауто-рели возачима, упознају са културним и историјским споменицима и легандарном прошлошћу овог краја, а научним ентузијастима да се баве истраживачким радом. Да би се то остварило, уз већ изграђене сао-

браћајнице и туристичко-гоститељске капацитете, неопходно је изградити и опремити видиковце и одмаралишта, као и више пјешачких стаза кроз најинтересантније просторе Парка. Сви захтјеви морају бити стручно одабрани и строго контролисани, како не би дошло до девастационих процеса у Парку.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

1. НП „Ловћен”, *Програм уређења НП „Ловћен”*, Републички завод за заштиту природе, Подгорица, и Урбанистички институт Словеније, Љубљана 1983.г.
2. *Просторни план Црне Горе до 2.000 године*, Нацрт плана, Републички завод за урбанизам и пројектовање, Подгорица 1984.г.
3. Републички завод за статистику, *Први резултати пописа становништва*, Билтен бр. 1, Подгорица, 1991.г.
4. Савезни завод за статистику, *Попис 1991.године, Становништво*, Билтен бр. 2, Београд, 1993. г.

Др Радован Бакић

ПРИРОДА НП „ЛОВЧЕН” В ФУНКЦИИ УДОВЛЕТВОРЕНИЯ ПОТРЕБНОСТЕЙ ЖИТЕЛЕЙ

РЕЗЮМЕ

На територији НП „Ловчен” нет постоянних поселений, и постоянное население живет в его контактной зоне, которую составляют территории общин Цетинье, Будва и Котор.

К Ловчену и его вершинам - Езерскому верху и Штировнике, смотрелось с восхищением и восторгом, а с его вершин наслаждалось в красотах Боки, Адриатики, Скадарского озера, Зеты и восклицало Дурмитору и Комовах. В момент опьяняющего восторга во многих просыпалась припятанная творческая искра: поэтическая, эстетическая, изобразительная, скульптурная, эссеистическая, и научная. Другие выгоняли на пастбища свои скромные стада, обрабатывали редкие делянки для посева, собирали горные плоды, лекарственные и ароматичные растения, употребляли дерево и так жили.

Потребности современного и будущего человека, гораздо многограннее: спортивные, рекреативные, туристические, образовные, культурные и научно-исследовательские, и потому требования для сохранения и продвигания вперед природных ценностей Парка все реже.